

Prof. dr. Yasir Suleiman je profesor modernih arapskih studija na Univerzitetu u Kembridžu, bivši predsjednik Odsjeka za bliskoistočne studije Univerziteta u Sarajevu, direktor Centra za islamske studije Princ El-Velid bin Talal pri Univerzitetu u Kembridžu. Član je Kraljevskog društva u Edinburgu. Također je predavao bliskoistočne studije na Univerzitetu u Edinburgu. Yasir Suleiman je Palestinac koji od mladosti živi u Velikoj Britaniji. Objavio je veliki broj knjiga i članaka, a prvenstveno se bavi istraživanjem jezika, identiteta, kulturalnog pamćenja i moderne arapske književnosti. Također, istraživao je gramatičku teoriju i predmodernu arapsku intelektualnu tradiciju. Profesor Suleiman je član brojnih komisija za književne nagrade u arapskom svijetu. Član je uređivačkog kolegija časopisa Banipal, član Asocijacije islamskih rukopisa, Internacionalne nagrade za arapsku prozu. Od njegovih djela izdvajamo sljedeće naslove: *Arabic, Self and Identity: A study in Conflict and displacement* (2011), *A War of Words: Language and Conflict in the Middle East* (2004), *The Arabic Language and National Identity: A Study in Ideology* (2003), *The Arabic Grammatical Tradition: A Study in Tal'lil* (1999), *Literature and Nation in the Middle East* (urednik sa Ibrahimom Muhawijev, 2006), *Language and Society in the Middle East and North Africa* (urednik, 1999). Trenutno radi na dvije knjige: *Arabic in the Fray: Constructing Languages, Constructing Identities* (2012) i *Being Palestinian: Personal Reflections on Identity in the Diaspora* (2011). Sva njegova djela reflektiraju neprekidnu borbu Palestinca za pravdom, slobodom i pravom da živi i pamti.

"BITI PALESTINAC ZNAČI BORITI SE PROTIV NEPRAVDE BILO GDJE U SVIJETU"

Razgovarao i s arapskog preveo:
Mirza SARAJKIĆ

Sažetak

U ovom intervjuu Yasir Suleiman, profesor modernih arapskih studija na Univerzitetu u Kembridžu, govori o Palestini, palestinskom pitanju i budućnosti, tvrdeći kako je jedino moguće rješenje postojanje jedne države na palestinskom tlu pri čemu demografija neće biti ključni faktor u uređenju te nove države. Profesor Suleiman govori i o iskustvu palestinskog života daleko od domovine, o dobrim i lošim stranama prognaničkog života, borbi protiv aparthejda, kristaliziranju pitanja Palestine kao moralnog stava. Profesor Yasir Suleiman, čovjek koji se svakog jutra budi s nadom da će dobiti vijest o slobodnoj Palestini, više „kampuje“ nego što živi. Pri tom, intenzivno istražuje područja arapske gramatike, bliskoistočnih studija, moderne književnosti i jezika, konflikta, kulture i identiteta nastojeći pokazati kako nam sama forma jezika često više kazuje nego li sam sadržaj kojeg taj isti jezik prenosi.

Profesore Suleiman, čini nam se najprikladnije početi naš razgovor podsjećanjem na riječi Mahmuda Derviša koji je kazao kako je Palestincu tako teško biti čovjek, te kako je čovjeku tako teško da bude Palestinac. Uistinu, profesore Suleiman, kako je biti Palestinac?

Hvala Vam što počinjete naš razgovor riječima Mahmuda Derviša. Dok razmišljam šta da vam odgovorim, možda je najvažnije kazati šta podrazumijevamo pod pojmom čovjek. To je veoma kompleksno pitanje. Kada govorimo o tome šta znači biti Palestinac, onda prvenstveno govorimo o osjećaju patnje, preživljavanja, nepravde, osjećaju izgubljenosti domovine i zavičaja. Brojne su nepravde urađene meni i mom narodu. Kao da tome nema kraja, čak i nade gasnu dok govorim o tome. Kada sam bio dječak, moj otac je govorio kako pitanje Palestine neće biti riješeno za njegova života. Sada, kao čovjek u godinama, ja iste riječi ponavljam svojoj djeci. Kazujem im da sam siguran kako se palestinsko pitanje neće riješiti za moga života, ali se nadam kako će oni to vidjeti za svoga života. Istovremeno sumnjam u to što govorim i osjećam kako će i oni ponavljati iste riječi nade svojoj djeci. Stoga, osjećaj razočarenja, odnosno očaj sve dublje ispunjava dušu svakog Palestinca i Palestinke. Ovaj osjećaj uveliko me određuje kao Palestinca. On čini da budem svjesniji patnje drugih i da saosjećam sa nesrećama drugih ljudi. Nadalje, to me podstiče da se borim protiv nepravde gdje

god bila i kome god se ona dešavala. Apsolutno sam protiv nepravde i nasilja ne samo prema ljudima, već i prema životinjama, biljkama, knjigama... Smatram kako je Palestinac osoba koja se bori za svoje mjesto u pamćenju svijeta. To je bitna odrednica našeg identiteta. U svom testamentu kazao sam kako želim biti pokopan u Palestini pod drvetom nara. Ovaj detalj može biti nevažan, ali u njemu se sažima identitet Palestinca koji pokušava biti čovjek. Ako na primjer dođete u moju kuću, siguran sam da ćete osjetiti da moja porodica živi kao u kampu. Svi smo spremni i očekujemo da ćemo ujutro primiti poziv da se možemo vratiti u Palestinu, na mjesto od kojeg smo potekli, te da se ostvario san o miru za kojim čeznemo toliko vremena. Istovremeno, veoma smo svjesni da se to neće desiti. Kao da u nama neprestano tinja rat između ovoga ovdje i onoga tamo, između prošlog i sadašnjeg, nade i stvarnosti. Stalno osjećamo nemir, jer nemamo nigdje korijene. Zato se i ne možemo mnogo vezati nizašta u životu. Gubitak Palestine naučio nas je važnu lekciju o vezivanju, odnosno nevezivanju. Strah me vezati se za nešto u životu. Vezanost može biti uzrok velikog bola i nesreće.

Da li se Palestinac uopće može vezati za nešto u današnjem svijetu?

Lično ne samo da se ne mogu vezati za neke obične stvari u životu. Osjećam strah da se vežem čak i za privatne uspjehe i radosti. Sve zbog gubitka onog osnovnog, gubitka mjesta od kojeg potičete i gdje želite živjeti. Osjećaj gubitka, razočarenja i nepravde duboko je u psihi svakog Palestinca. Međutim, na svakom od nas je da to iskoristimo pozitivno.

Da li je to moguće?

Mislim da jeste. Kada sam sedamdesetih godina prošlog stoljeća bio student u Velikoj Britaniji, sasvim mi je bilo prirodno i lahko da podupirem stvari za koje sam osjećao da su moralno i etički ispravne. Imate snagu da za druge uradite mnogo više nego li neko ko ne živi osjećaj nepravde i obespravljenosti. U to doba, odnosno za vrijeme aparthejda, prozvao sam se Južnoafrikancem. Palestina me naučila da ne ćutim pred patnjama i nepravdama koje se dešavaju drugim ljudima. Patnje i nepravde nemaju granice ni boju, niti rasu.

Kaže se kako Palestinci u životu žive u stanju opsade i samo gaje nadu? Kako to ostvarujete?

Kao dijete nadu sam gajio radeći za druge. To se nastavilo i kada sam se priključio pokretu protiv aparthejda. Na taj način, gajili smo nadu da će aparthejd završiti. To se desilo i tako se ta nada

prenosila na naš, palestinski slučaj. Eto, na taj način mi gajimo nadu. To je kao da zastanete na stanici, odmorite se i osvježite, pa nastavite putovati prema svome cilju koji može izgledati beskrajno daleko, pa čak i nedostižno. Tako se gaji nada u mom slučaju. Kao otac, osjećam dužnost da moja djeca žive Palestinu, da je posjećuju, da znaju historiju, kontekst i narative koji teku tom zemljom. Kada vidim djecu, vidim nadu. Nadu gajim kada sretnem Jevreje u Izraelu koji shvataju šta se dešava Palestincima i koji se bore za njihova prava. Bez obzira na njihov broj, takve stvari uskrsavaju nadu u meni. To nisu ljudi sa druge strane. Moram naglasiti da biti Palestinac jeste moralno i etičko pitanje, više nego stvar geografije i politike. Povezujući se sa ljudima koji u Palestincu vide motiv da se bore protiv svakog vida nepravde bilo gdje u svijetu, osjećam pomake. U tom smislu, Palestina za mene nije puki geografski pojam i nije ograničena samo na jedno mjesto na karti svijeta. Njeno značenje i smisao mnogo je veći i značajniji. Stoga, uvijek Palestincima nazivam ljude koji se bore za pravdu i slobodu, koji se bore za Palestinu. Iz tog razloga ja sam sedamdesetih godina bio Južnoafrikanac i apsolutno protiv aparthejda. Pitanje Palestine je pitanje morala i savjesti.

Ipak, moramo se osvrnuti na geopolitičku situaciju, na stvarnost u kojoj žive Palestinci. Edvard Said je temeljito elaborirao „pitanje Palestine“, ali se ipak stiče dojam kako je Palestina mrtvo ili riješeno pitanje u novoj imperijalnoj agendi?

Naravno da postoji palestinsko pitanje, da postoji želja da se riješi trajni konflikt između Palestine i Izraela. Mislim kako mi sve više dolazimo do „izraelskog pitanja“ nego li palestinskog pitanja. Uvijek sam smatrao kako je jedino rješenje za izraelsko-palestinsko pitanje uspostava jedne država. Za mene je to jedino rješenje i za Palestince i za Izraelce. Rješenje koje podrazumijeva dvije države nije održivo. Izraelci postaju svjesni toga svaki dan. Ako Izraelci i dalje nastave progone, ubijanja i nasilje, tehnički neće biti moguće ostvariti ideju o dvije države. Čak i cionisti počinju govoriti o jednoj državi, odnosno pitanju Izraela. Za mene je to jedna velika pobjeda pravde, odnosno to su prve naznake pobjede koja se pomalja. Kazat ću ovako, Palestine nikada neće nestati dok postoji ijedan Palestinac. Nikad Palestinci neće odustati od Palestine. Sve dok ima ljudi koji se brinu o pravdi i slobodi, Palestina će postojati. Nikad ne znate kakva iznenađenja donosi historija. Ko bi kazao pedesetih godina prošlog stoljeća da neće biti Sovjetskog

Saveza? Ko bi kazao da će Izraelci pregovarati sa PLO-om? Stoga, život uvijek donosi neočekivana rješenja i alternative. Izraelci su učinili nemogućim da se ostvari ideja o dvije države na tlu Palestine. Oni konstantno progone Palestince, grade nova naselja. Uzeli su sva prirodna bogatstva, izvore vode, tako da je nemoguće govoriti o drugoj državi.

Kakva su Vaša predviđanja?

Veoma sam zainteresovan za ideju jedne države. To nije taktička, nego strategijska vizija. Neki bi kazali da se time želi demografski poraziti Izrael. Moja je nada da će ljudi različitih uvjerenja izmoći snage, ujediniti se oko ideje jedne države u kojoj će Palestinci i Jevreji biti ujedinjeni oko vrijednosti i moralnih načela i uvjerenja. Zato se protivim ideji i strategiji o demografskoj prevlasti Palestinaca u jednoj državi. Mislim kako su takve misli nečasne i ne mogu donijeti nikakvo dobro. Ja se mogu zamisliti da kao Palestinac protivriječim određenoj palestinskoj grupi koja ne dijeli moja uvjerenja i poglede na život i svijet, a da istovremeno podupirem jevrejsku grupu koja se bori za etička načela koja su meni bliska.

Ima li Izraelaca koji dijele Vaše mišljenje i uvjerenja?

Naravno da ih ima, iako nevelik broj. Oni smatraju kako je jedna država jedino moguće rješenje. Inače, ostaje nam *status q* koji nije održiv, ili konačno rješenje Palestinca potpunim etničkim čišćenjem. Mislim kako je *status q* neodrživ, jer on samo reproducira iznova probleme i sukobe. Također, ne mislim da će Izraelci u potpunosti uništiti i očistiti Palestince. To neće dozvoliti niti Palestinci, niti susjedne zemlje. Za to postoje praktični i pragmatični uzroci. Sirija, Liban, Jordan, Egipat neće dozvoliti da Palestinci i dalje prebjegavaju na njihvu teritoriju. To su jasni politički razlozi. Situacija je teška, mislim da na političkoj sceni nema dovoljno hrabrih ljudi i vizionara koji bi pogledali istini u oči i kazali. Šta je to rješenje osim jedne države na palestinskom tlu? Sigurno znam da postoje grupe izraelskih doseljenika koji privatno kazuju o jednoj državi.

To je veoma optimistično?

Priznajem da jeste. Sve ovo možete posmatrati kao mrvice nade u stvarnosti Palestine, ali one su stvarne. Ja u njih vjerujem i na taj način, kao što vidite, Palestinci „gaje nadu“.

Profesore Suleiman, Vi uglavnom pišete i istražujete teme jezika i konflikta, identiteta. Šta vas je odvelo u to područje?

Primarno sam se bavio gramatikom i historijom arapskog jezika, teorijom arapske lingvistike. Kasnije sam otkrio da se ustvari kroz jezik želim dotaći samog sebe i svog identiteta, istražiti o tome ko sam i šta sam. Dosta sam istraživao područje jezika, kulture i prevođenja. Uradio sam brojne prijevode, posebno ženskih autora poput Samire Azzam. Bilo je veoma izazovno i plodonosno prevoditi djelo jedne palestinske kršćanke. Na taj način, ušao sam u svijet žene koja je zanemarena i obespravljena u Palestini, i to kršćanke, što je važno, jer smatram kako je pitanje kršćana u Palestini također vidno zanemareno. Radeći to stekao sam bogatstvo empatije sa osobom i svijetom koji je bio ispred mene, a opet tako daleko. Prijevod sam na taj način doživio kao čin empatije. Nakon toga, kad sam se posvetio jeziku, otkrio sam koliko su povezani pojmovi jezika i identita, jezika i konflikta. Otkrio sam kako je autor u meni ili ako hoćete naučnik u meni veoma blizak meni, mojoj „običnoj“ osobnosti. Zanimala me ta bliskost i tanka razdvojenost ovih entiteta. Kada govorim o jeziku, prijevodu, identitetu i konfliktu, veoma je izazovno da pri tom djelujem protiv nepravde, jer se jezik uvijek ograničava na gramatiku i lingvistiku. Želim ustati protiv te nepravde i kazati kako jezik može biti itekako relevantan modernom svijetu, odnosno u sferi javnog. Jezik ne mora biti uzrok sukoba, već rješenje. Nastojim jezik izvući iz visoke i apstraktne razine i pokazati njegov utjecaj u svakodnevnoj stvarnosti. Nadalje, vjerujem kako nas naš interes za sadržajem nagnava da zanemarimo samu formu. Često ne primjećujemo kako poruka nije u onome što je kazano, već u načinu na koji je nešto kazano. Ustvari, više dobijate o porukama koje vam ljudi šalju analizom načina na koji su to kazali, a ne analizom sadržaja onoga što je kazano. Sada to izučavaju na političkim znanostima, u tome prednjači takozvana škola iz Kopenhagena. Oni smatraju kako nije važno šta stoji u određenim mirovnim sporazumima. Mnogo važnije i presudnije je da proučimo kako su mirovni ugovori strukturirani. Uvijek ćete naći skrivene dijelove u onome što se kaže i navede. Stoga, smatram kako smo gotovo u potpunosti zanemarili medij komunikacije, a apsolutno se predali sadržaju. Naravno, sadržaj ima svoju važnost, ali medij nam pomaže kako da razumijemo skrivena mjesta koja se nalaze pred našim očima. U to smislu jezik kao medijum je zanemaren i stavljen u podređen položaj. Dat ću vam jedan primjer. Kada upotrebljavamo zamjenicu *mi* u obraćanjima,

da li ono podrazumijeva i nas u tome. Da li je to ekskluzivno ili inkluzivno *mi*. Da li je govornik dio ideje koju izlaže ili je on kazuje radi publike koja ga sluša. Često sebe osluškujem i pokušavam uočiti čudesnost jezika kao medija, harmoniju ili nesklad sintakse, gramatike i morfologije. Ponekad su one protivrječne. Moramo slušati medijum i on će nam kazati da postoji podtekst, skriveni tekst koji podupire naš stav ili ga potkopava.

Koliko je jezik mjesto memorije? Koliko jezik odražava kolektivnu svijest?

Jezik govori zemlju, kao što kaže Mahmud Derviš. Dok postoji jezik, postojat će i palestinsko pitanje. Jezik je forma akcije, rezervoar memorije u isto vrijeme. Riječi jedne uz drugu čine skladan vez. Ljepota veza se ne ogleda samo u boji ili obliku. Ona se ogleda u načinu veza i pleta, u načinu vijuganja linija i odnosima dijelova u cjelini. Uči u te odnose i izučavati ih znači doprijeti do podtekstualnog značenja. Tu je recimo važan pjesnik poput Mahmuda Derviša, odnosno poezija u cjelini. Ona svoj sjaj pokazuje u kreiranju niza kadenci i ritmova koji na poseban način saobražavaju poruku. Pronaći eho u našim riječima – to je zaista veoma važno. Stoga smatram da jezik treba vratiti bliže životu, jer „na početku bijaše riječ“.

Profesore Suleiman, uskoro izlaze Vaše dvije knjige, možete li nam prenijeti glavne zaključke tih knjiga?

Moje knjige kazuju o jeziku, kulturi Arapa i području konflikta. Želio sam istražiti do koje mjere određeni ljudi unutar jedne zajednice internaliziraju pitanje jezika i kako pitanja samopercepcije i konflikta određuju naše mjesto u svijetu. Iako se stvari osjećaju na kolektivnom nivou, pojedinci to proživljavaju. Stoga me uvijek zanima veza prognanstva i jezika, društvenih kretanja i jezičkih metamorfoza. U svojim knjigama uvijek donosim i određenu vrstu samoanaliza i autobiografije. Do koje mjere možemo primijeniti etnografska mjerila na izučavanje čovjeka. Pokazujem kako biti izvan Palestine znači biti izvan sebe. Na tragu Edvarda Saida pokazujem sve posljedice života u zapadnoj kulturi fizički, a u arapskom jeziku duhovno. Koliko je teško, na primjer, Saidu živjeti arapski kao jezik srca, ali istovremeno najviše se izražavati na engleskom koji je bio jezik intelekta i posla. Pokušao sam istražiti ovakve veze i njihove posljedice u životu, lingvistici, književnosti i kulturi. Proučavao sam i imena kao mapu i politiku određene kulture. Prije cionizma,

na primjer, Jevreji u Siriji su bili lingvistički veoma bliski Arapima i ostalima. Nakon navale ideologije i politike, sve se promijenilo. Cionizam je potresao ne samo politiku, nego kulturu i jezik.

Za kraj, profesore Suleiman, možemo li kazati da je progon na neki način i blagoslov kada govorimo o udomljenosti u različitim kulturama i jezicima? Kada ovo pitam upravo mislim na Edvarda Saida ili recimo Amina Malufa.

Mislim da prognanički život izoštrava osjećaj o sebi i mjestu u svijetu. Ono vam omogućuje da proširite horizonte poimanja svijeta. Progon nije otvorena rana. To je rana, ali ne rana koja bi nas bacala u samosažaljenje. Ne volim samosažaljevanja. Ne volim viktimizacije i samoviktimizacije. Progon donosi nemir i od toga možete načiniti produktivno životno iskustvo. Said je bio prognan i pretvorio je to životno iskustvo u svoju snagu. Mahmud Derviš je bio višestruko prognan i protjeran, čak i u metafizičkom smislu. Ali, zbog toga je on svijet okusio na nevjerovatan način. Nekad je progon i plus, a nekad je to breme i umor i želim samo mir. Nekad se ujutro probudim i ne vidim zlatnu kupolu Jerusalema. Tada pomislim kako ne mogu više i kako je gotovo... ali nekako nastavim. Stoga, progon može biti veoma opasan, destruktivan i koban, ali s druge strane može se pretvoriti u životnu snagu. Sve zavisi od osobe i njenog karaktera. Progon ne bi trebao biti izgovor za neuspjeh ili za pasivnost,

kao što to ljudi često čine. Progon često uzimaju kao alibi da budu indiferentni prema patnjama drugih. To ni u kom slučaju nije dobro. Nikada ne bih svoje neuspjeha pravdao progonom ili time što dolazim iz druge kulture. Uspjeh za Palestinca jeste način da se izbjegne poraz. Nikada se ne radujem uspjehu zbog uspjeha ili nekog ostvarenja. Uvijek želim uspjeti samo iz razloga da ne doživim neki dodatni poraz ili pad. To je stalno izbjegavanje osjećaja poraza, uspjeh nije nikakva radost, već izmicanje pred razočarenjem, padom ili porazom. Zato progon kao viktimizacija ne treba dominirati životom. To vodi u samosažaljenje, a to je veoma negativan i neproduktivan osjećaj.

Profesore Suleiman, može se kazati da ako smo prognani, barem se možemo nadati pravu na povratak. To je posebno optimistično ako znamo da je ljudska priča počela progonom sa nebesa, ona nam indirektno kazuje o pravu na povratak u nebeski zavičaj?

To je uistina jedna od najvećih nada kako za Palestine, tako i za sve ljude. Hvala vam što znate o Palestini i brinete o njoj. Jer, kao što smo kazali, Palestina je etički i moralni stav protiv nepravde, a vi u Bosni ste pokazali da imate taj stav. Zato vam hvala što ste Palestinici iako niste potekli iz njene zemlje.

Summary

THE MUALLIM INTERVIEW

TO BE A PALESTINIAN MEANS TO STAND UP AGAINST INJUSTICE THAT IS DONE ANYWHERE IN THE WORLD

By Mirza Sarajkic

Mr. Yasir Suleiman, Professor of Modern Arabic Studies at the University of Cambridge, talks about Palestine, the Palestine issue and its future. He is of the opinion that the only possible solution is the existence of a state within the territory of Palestine, provided that the demography is not a key element of constituting that new state. Professor Suleiman also relates his experience of being a Palestinian away from his land, about pros and cons of life in exile, struggle against the apartheid, and making it clear that the Palestine issue is primarily a moral attitude issue. Professor Yasir Suleiman, a man who wakes up to every new day with a hope of hearing the news of free Palestine, is more "camping" than living a life. Meanwhile, he is making an extensive research in the field of Arabic grammar, Middle East studies, modern language and literature, conflicts, culture and identity, in effort to show how a language form can often tell more than the very content that the same language relates.

الموجز

أن تكون فلسطينيا يعني أن تحارب الظلم في العالم أينما كان
حوار مع الأستاذ الدكتور ياسر سليمان

أجرى الحوار: ميرزا سرايكييتش

يتحدث ياسر سليمان، أستاذ الدراسات العربية الحديثة في جامعة كامبريدج، في هذا الحوار عن فلسطين، والقضية الفلسطينية ومستقبلها. مؤكدا على أن الحل الوحيد الممكن هو وجود دولة واحدة على الأرض الفلسطينية. على أن لا تكون الجغرافية البشرية العامل الرئيس في تنظيم تلك الدولة الجديدة. ويتحدث الأستاذ سليمان عن «تجربة» العيش بعيدا عن الوطن. وعن الجوانب الجيدة والسيدة لحياة اللاجئين. والنضال ضد التفرقة العنصرية. وعن بلورة قضية فلسطين من حيث كونها موقفا أخلاقيا. إن حياة الأستاذ ياسر سليمان، ذلك الرجل الذي يستيقظ كل صباح والأمل يحده به بسماع خبر تحرير فلسطين. أنشبه ما تكون بالعيش «في مخيم». وهو مع ذلك، يبحث بهمة ونشاط في مجالات النحو العربي والدراسات الشرق أوسطية والأدب الحديث واللغة، والصراعات، والثقافة والهوية. ساعيا لإظهار كيف أن شكل اللغة في أحيان كثيرة يقول لنا أكثر من المضمون الذي تنقله تلك اللغة.